

Verwoeste Levens

Pleidooi voor internationale controle op de wapenhandel

Copieën van deze samenvatting zijn te downloaden via:

www.amnesty.nl

www.novib.nl

www.passievoorvrede.nl

Een printversie van het volledige rapport is beschikbaar op www.controlarms.org

© Amnesty International and Oxfam International 2003

breng wapens onder controle

n(o)vib
OXFAM NETHERLANDS

pax
christi
nederland

 AMNESTY
International

Verwoeste Levens

Pleidooi voor internationale controle op de wapenhandel

breng wapens onder controle

n(o)vib
OXFAM NETHERLANDS

pax
christi
nederland

AMNESTY
International

‘Ze zeggen dat ze op zoek zijn naar de rebellen, maar uiteindelijk is het altijd de bevolking die het doelwit wordt.’

Een 26-jarige student uit Atjeh, Indonesië, 2003

‘Denk alstublieft aan mijn zoon Matthew en aan al die andere kinderen en jonge mensen op deze wereld die gestorven, gewond of getraumatiseerd zijn. Onthoud dat hun het elementaire recht om hun leven te leiden, is afgepakt.’

Mary Leigh Blek, voorzitter ‘Mars van een miljoen moeders’ voor een veiliger wapenbeleid in de VS

‘Zij [de paramilitairen] vallen ons lastig en zetten ons onder druk om informatie te krijgen over de guerrilla’s. Als we naar de stad gaan, beschuldigen ze ons dat we de guerrilla’s gaan bevoorraden. De guerrilla’s trekken al jaren door dit gebied.’

Wij hebben geen wapens. Wij willen alleen ons land bewerken, ons vee verzorgen en de rivier en het bos beheren.’

Marcos uit Urabá, een dorp in Colombia

De wapenhandel is niet onder controle

Miljoenen mensen, jong en oud, leven dag in, dag uit in doodsangst voor wapengeweld. Elke minuut wordt iemand gedood. Of het nu gaat om bendes in Rio de Janeiro en Los Angeles of burgeroorlog in Liberia en Indonesië: het wapenbezit en -gebruik loopt totaal uit de hand.

De prijs voor de ongecontroleerde verspreiding en het misbruik van wapens is enorm. Vele levens, inkomstenbronnen en kansen om armoede op te lossen, gaan verloren. Jaarlijks geven landen in Afrika, Azië, het Midden-Oosten en Latijns-Amerika gemiddeld 22 miljard dollar aan wapens uit. Voor dat bedrag zouden zij de ontwikkelingsdoelstellingen in de Millenniumverklaring¹ kunnen halen: basisonderwijs voor iedereen (geschatte kosten: 10 miljard dollar per jaar) en verlaging van de sterfte onder nul- tot vijfjarigen en hun moeders (geschatte kosten 12 miljard dollar per jaar).² Wij, als Novib/Oxfam International en Amnesty International, hebben dagelijks te maken met wapenmisbruik en de bijbehorende conflicten, armoede en mensenrechtenschendingen.

Democratische Republiek Congo

In de Democratische Republiek Congo (het voormalige Zaïre) zijn sinds augustus 1998 al meer dan drie miljoen burgers gedood door oorlog, hongersnood en ziektes. Alle strijdende partijen bezondigen zich aan illegale moordpartijen. Martelen en verkrachten van burgers zijn aan de orde van de dag. En toch, ondanks dit enorme leed, blijven veel landen wapens leveren. De Congolese regering heeft wapens ontvangen uit onder andere België, China, Duitsland, Groot-Brittannië, Frankrijk, Israël, Spanje en de VS. Ook worden in Congo lichte wapens en militaire apparatuur gebruikt die door Albanië, China, Egypte, Israël, Roemenië, Slowakije, Zuid-Afrika en andere landen aan Rwanda, Oeganda en Zimbabwe zijn geleverd.³

In november 2001 is rond Kisangani zwaar gevochten. Daarbij zijn vele burgerslachtoffers gevallen. Amnesty International kan

bewijzen dat buitenlandse leveranciers ammunitie hebben geleverd voor de volgende wapens: zware machinegeweren uit Noord-Korea, China en Rusland, voor Russische revolvers, Zuid-Afrikaanse machinegeweren, Chinees luchtdoelgeschut en automatische granaatwerpers uit Rusland, Bulgarije of Slowakije.⁴

De aanvoerroutes en leveringsmethodes wisselen. De Britse overheid heeft haar piloten en luchtvrachtvervoerders niet verboden om uit het buitenland wapens in te vliegen naar Congolese strijdkrachten die de mensenrechten schenden. Tussen 1993 en 1998, toen de conflicten en mensenrechtenschendingen snel escaleerden, heeft Italië bovendien voor bijna tien miljoen dollar aan wapens, munitie en explosieven naar Congo geëxporteerd.⁵

Wapenbezit is onbeheersbaar geworden

Camila Magalhães Lima uit het Braziliaanse Rio de Janeiro is zestien jaar. Haar benen zijn verlamd sinds ze in 1998, op weg van school naar huis, terechtkwam in een schietpartij tussen dieven en particuliere bewakers. Ze werd geraakt door een verdwaalde kogel. Weg toekomst. 'Ik wilde de wereld rondreizen, een modellencursus doen en doorgaan met turnen. Van de ene dag op de andere zijn al mijn dromen in rook opgegaan: kapotgemaakt door de onverantwoordelijkheid van zogenaamd beschaafde mannen die zich alleen maar dapper voelen als ze een pistool in hun hand hebben.'

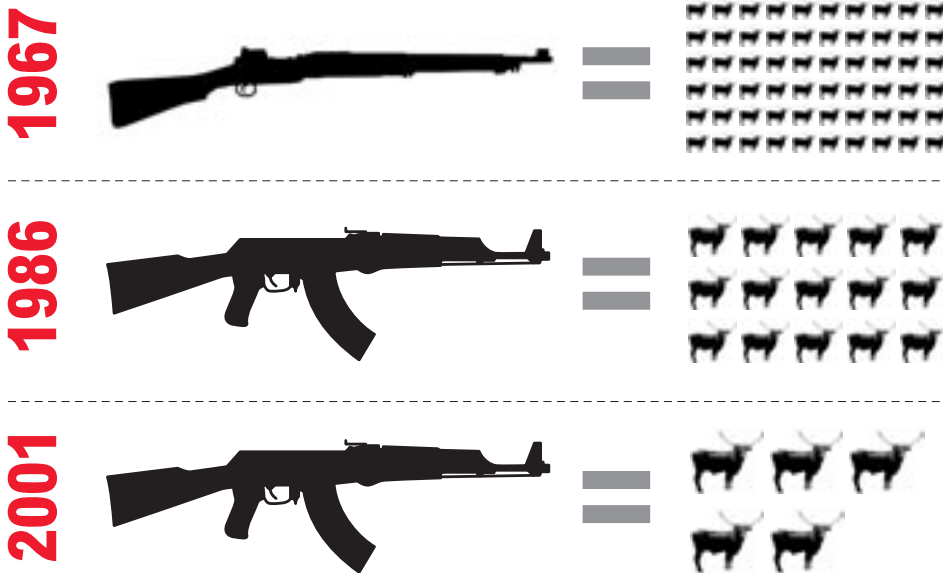

Foto: Tiago Quiroga/Viva Rio

De gevolgen van de verbreiding en het misbruik van wapens zijn ernstig. In plaats van dat iedereen sinds '11 september 2001' tracht te voorkomen dat wapens in verkeerde handen vallen, hebben sommige landen juist hun exportvoorwaarden versoepeld om wapens te kunnen leveren aan nieuwe bondgenoten in de strijd tegen het 'terrorisme'. Dat die het soms niet zo nauw nemen met de mensenrechten en het internationaal humanitair recht, speelt geen rol. Ondanks het enorme leed dat conventionele wapens aanrichten, bestaat er nog steeds geen alomvattende, juridisch bindende internationale wetgeving die de export reguleert.

Ook zijn er meer lange-termijn veranderingen opgetreden. In steeds meer landen, streken en steden maken wapens steeds vaker deel uit van het 'gewone' leven – en worden dus steeds vaker werktuigen van de dood. Van herdersvolken in Noord-Oeganda tot straatbendes in Rio de Janeiro: het bezit van steeds dodelijker wapens wordt meer en meer de norm.

Het wapenaanbod in Kenia groeit, waardoor de prijzen dalen

'De kinderen praten over wapens als ze uit school komen. De mentaliteit is vandaag de dag veel wreder. Ze zeggen niet tegen elkaar 'ik sla je verrot', maar 'ik vermoord je'. Het is simpel. Met een pistool ben je iemand, kun je je mannetje staan. Zonder wapen ben je ten dode opgeschreven.'

Een voormalig jeugdwerker in Noord-Londen

According to Joshua Katta, a Pokot chief in Kolowa, Kenya.

Source: Karl Vick, 'Small arms global reach uproots tribal traditions', *Washington Post*, 8 July 2001.

Rodrina Faustina, 42 jaar, in een vluchtelingenkamp nabij Kuito, Angola. 'In oktober 1990 kwamen UNITA-strijders (União Nacional para a Independência Total de Angola) naar het dorp, die dingen stalen. Ik probeerde te ontsnappen, maar ze schoten in mijn been. Na eerste hulp werd ik naar het ziekenhuis hier in Kuito gebracht. Mijn been moest vanaf de knie geamputeerd worden... Het is heel lastig om op krukken naar de rivier te lopen met een emmer wasgoed. Of om mijn man te helpen met brandhout hakken voor het koken. Kleren wassen, afwassen, water halen: het gaat allemaal erg moeilijk.'

Nu tijd om te handelen

Iedere regering, waar ook ter wereld, heeft de verantwoordelijkheid om wapenhandel en wapengebruik af te stemmen op het internationaal recht. Ze moet, om de eigen burgers te beschermen, het binnenlandse wapenbezit reguleren. Wapens mogen alleen het land uit met inachtneming van internationale mensenrechtenstandaarden en het internationaal humanitair recht. De machtigste landen en de de grootste wapenleveranciers hebben een grote verantwoordelijkheid voor de beheersing van de internationale wapenhandel. Maar de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad: Frankrijk, Rusland, China, Groot-Brittannië en de VS, zijn samen verantwoordelijk voor 88 procent van de export van conventionele wapens: wapens die regelmatig een rol spelen bij grove mensenrechtenschendingen.

De regeringen staan voor een nijpend probleem. Staten moeten samenwerken om

De bewapening van de Filipijnen

Eind 2001. De VS schenkt voor meer dan honderd miljoen dollar aan militair materieel aan de Filipijnse regering. Om haar te steunen in de strijd tegen gewapende groeperingen en in het teken van de Amerikaanse 'oorlog tegen het terrorisme'. De leverantie bestaat onder andere uit helikopters, transportvliegtuigen en 30.000 M16-geweren. Ook geeft het Amerikaanse leger anti-guerrillatraining. Harde waarborgen voor zorgvuldige omgang met mensenrechten worden niet gevraagd. En de verantwoordingsstructuren binnen het Filipijnse leger zijn zwak ontwikkeld. Zo dreigt de militaire steun eraan bij te dragen dat mensenrechten nog vaker worden geschonden, dat plaatselijke spanningen toenemen en dat het gewapende conflict in centraal

Mindanao alleen maar langer gaat duren.⁶ De Filipijnen kennen al een bloeiende zwarte markt in handvuurwapens. De vrees bestaat dat de komst van militair materieel uit de VS (waaronder handvuurwapens) de verspreiding van deze wapens alleen maar zal bevorderen. Munitie van het Filipijnse staatsleger komt door verlies, diefstal of illegale verkoop soms in handen van criminele en bewapende politieke groeperingen. In Mindanao bijvoorbeeld bezit meer dan 70 procent van de bevolking een of meer vuurwapens. Voor 375 dollar koop je al een machinegeweer, Revolvers kosten slechts 15 dollar. Bij niet minder dan 82 procent van de moorden is een handvuurwapen in het spel.⁷

'De wapenproducenten moeten worden aangepakt. De wereldmachten Engeland, Frankrijk, Amerika, enzovoorts zouden daarbij kunnen helpen. Geweren en raketwerpers worden niet gemaakt om dieren in de jungle te doden... Waar worden ze dan wel voor gemaakt? Om jou en mij te doden!'

Peter Rashid, Boajibu, Sierra Leone, 2001

de stroom wapens en de verspreiding van de wapenproductie te beheersen en in te dammen. Wapenexporterende landen moeten hun leveranties stoppen als er een duidelijk risico bestaat dat met de wapens mensenrechten of het internationaal humanitair recht worden geschonden. Zowel de wapenhandel als de onveiligheid voor burgers moeten worden aangepakt. Olive Kobusingye, een arts die slachtoffers van vuurwapens in Oeganda behandelt, zei het al: het is niet voldoende om de vloer te dweilen óf de kraan dicht te draaien. In gemeenschappen moet worden samengewerkt om de dodelijke wapens te verwijderen. Een wettige politie- en legermacht die de mensenrechten respecteert, moet de kinderen, vrouwen en mannen beschermen.

Novib/Oxfam International en Amnesty International denken dat het mogelijk is de internationale wapenhandel beter te reguleren. Het Landmijnenverdrag dat in 1997 van kracht werd, is een product van actief optredende regeringen en wereldwijde steun onder de bevolking. Hoewel landmijnen nog steeds doden veroorzaken, is er sinds 1997 geen enkele regering meer die er openlijk in handelt. Dezelfde combinatie van publieke druk en actief optreden door sympathiserende regeringen is opnieuw noodzakelijk om een Wapenhandelsverdrag tot stand te brengen. Veel regeringen stellen zich over het algemeen vooralsnog laks op. Amnesty International en Novib/Oxfam International stellen daarom voor om direct gecoördineerde actie te ondernemen, van internationaal tot lokaal niveau, om verspreiding en misbruik van wapens effectiever te bestrijden.

Actie op internationaal niveau

Hoofddoel: regeringen sluiten voor 2006 een Wapenhandelsverdrag om te voorkomen dat wapens worden geëxporteerd naar bestemmingen waar ze zullen worden gebruikt voor grove schendingen van mensenrechten en van het internationaal humanitair recht.

Op internationaal niveau dienen de regeringen de volgende stappen te zetten.

1. **Een Wapenhandelsverdrag aanvaarden** ten tijde van de VN-evaluatieconferentie over kleine en lichte wapens die in 2006 wordt gehouden. Vooruitstrevende landen dienen zich in internationale en regionale fora sterk te maken voor dit verdrag en andere landen op te roepen tot actie, zo nodig buiten de VN om. Eenmaal van kracht zal dit nieuwe, juridisch bindende verdrag ervoor zorgen dat alle landen dezelfde normen hanteren bij het voorkómen van onverantwoordelijke wapenleveranties waar deze bijdragen aan schendingen van mensenrechten en van het internationaal humanitair recht.

‘Het is dweilen met de kraan open. Een kogelregen duurt vijf minuten, maar het kost drie uur en een vermogen om een getroffene weer op te lappen.’

Dr. Olive Kobusingye, traumachirurg in Oeganda⁸

‘Lichte wapens en handvuurwapens zijn gemakkelijk verkrijgbaar. Ze worden op grote schaal misbruikt. Dit heeft grote gevolgen voor het aantal, de aard en de ernst van schendingen van mensenrechten en van het internationale humanitaire recht. Zowel door overheden als door andere partijen.’

Barbara Frey, de speciale VN-rapporteur inzake handvuurwapens

2. **Nieuwe internationale instrumenten in het leven roepen** om te voorkomen dat wapens onverantwoord worden verhandeld, vervoerd, gefinancierd of onder licentie geproduceerd in het buitenland. Daarbij zullen de criteria van het Wapenhandelsverdrag worden gehanteerd om te bepalen wat onverantwoordelijke wapenleveranties zijn en hoe deze kunnen worden voorkomen.
3. **Meer geld vrij maken voor praktische hulp** aan gemeenschappen die te lijden hebben van wapenmisbruik. Dit geldt vooral voor donoren die werken in wapenproducerende landen.

Actie op regionaal niveau

Hoofddoel: regeringen sluiten regionale wapenbeheersingsverdragen of versterken bestaande verdragen om mensenrechten en het internationaal humanitair recht te handhaven.

Regeringen moeten op regionaal niveau samenwerken om:

1. Op basis van mensenrechten en het internationaal humanitair recht **regionale wapenbeheersingsmaatregelen te nemen of te versterken** en daarbij voort te bouwen op het werk dat hiervoor op nationaal niveau is verricht. Deze maatregelen moeten gemeenschappen veiliger maken. Enerzijds door de wapenstromen in te dammen met effectieve maatregelen om het aanbod en de vraag naar wapens te beperken. Anderzijds door wapens minder gemakkelijk verkrijgbaar te maken. Door in de regio samen te werken, kunnen informatie en succesvolle maatregelen worden uitgewisseld. En kan overeenstemming worden bereikt over het beleid en de programma's op regionaal niveau.

Actie op nationaal niveau

Hoofddoel: regeringen verruimen de mogelijkheden van de nationale overheid om de wapenhandel te controleren en de eigen burgers te beschermen tegen wapengeweld. Zij versterken de eigen verantwoordingsplicht op dit gebied, conform het internationaal recht.

Op nationaal niveau moet elke regering haar verantwoordelijkheid nemen om misbruik van vuurwapens te voorkomen. Regeringen dienen:

1. Ervoor te zorgen dat **politie en militairen op verantwoordelijke wijze met wapens omgaan**. Hiertoe dient training, discipline en controle op een minimumniveau gegarandeerd te zijn. Alle landen dienen zich te houden aan de VN-Grondbeginselen inzake het Gebruik van Geweld en Vuurwapens door Wetshandhavers, aan de VN-Gedragscode voor Wetshandhavers, en aan de andere toepasselijke internationale normen.

In vredetijd en in een oorlog bestaan er duidelijke juridische beginselen die...

2. **Snel in actie te komen zodra een conflict is beëindigd** en samen te werken met internationale instellingen bij het uitvoeren van hoogwaardige ontwapenings-, demobilisatie- en reïntegratieprogramma's;
3. **Onafhankelijke (juridische) structuren in het leven te roepen**, opdat degenen die ernstige mensenrechtenschendingen hebben begaan zo snel mogelijk voor het gerecht worden gebracht. Schendingen moeten afdoende worden bestraft en maatregelen moeten worden genomen om straffeloosheid te voorkomen.
4. **Bestaande wetten** die invoer, productie, verkoop, beheer en gebruik van alle soorten wapens reguleren **te implementeren of nieuwe wetten aan te nemen**. Besluiten over wapenexport dienen te worden gebaseerd op de in het Wapenhandelsverdrag geschetste normen. Handelsbelangen mogen niet ten koste gaan van de mensenrechten, het internationale humanitaire recht of van duurzame ontwikkeling.
5. **Transparantie en toezicht te garanderen** door regelmatig bruikbare informatie openbaar te maken over de productie, het bezit en de verkoop van wapens. Deze rapportages dienen regelmatig te worden getoetst door de wetgevende macht en het parlement.
6. **Samen met maatschappelijke groeperingen een plan van aanpak voor een streng wapenbeheersingsbeleid te ontwikkelen en uit te voeren**. Een brede inventarisatie over verkrijgbaarheid en misbruik van wapens moet daarin de eerste stap zijn. Daarop volgt het bedenken van oplossingen en het maken van een plan van aanpak. In elk van deze fasen dient nauw te worden samengewerkt met de betrokken maatschappelijke groeperingen.

Actie op lokaal niveau

Hoofddoel: maatschappelijke groeperingen en lokale overheden nemen effectieve maatregelen om de veiligheid op lokaal niveau te vergroten, door de beschikbaarheid van en vraag naar wapens op lokaal niveau te verkleinen.

Om de veiligheid op lokaal niveau te vergroten, dient men de volgende maatregelen te nemen.

1. Het vertrouwen herstellen dat veiligheid ook zonder wapens mogelijk is door:

- ▶ **de hoeveelheid overtollige en illegale wapens die in omloop zijn, terug te dringen**. Dit door wapenvrije zones in te stellen, illegale (vuur)wapens die gebruikt zouden kunnen worden voor het begaan van mensenrechtenschendingen uit de circulatie te nemen, en overtollige wapens te vernietigen;
- ▶ **relaties op te bouwen en het vertrouwen te herstellen** tussen vijandige

(bevolkings)groepen en tussen de bevolking/bevolkingsgroepen en de politie. Dit dient te gebeuren op basis van het internationaal humanitair recht.

- ▶ **training en voorlichting te geven over veiligheid in gemeenschappen** om de cultuur van geweld te doorbreken, met inbegrip van de relatie tussen het dragen van wapens en conventionele opvattingen over mannelijkheid;
- ▶ **vreedzame methoden voor conflicthantering te introduceren en te gebruiken.**
- ▶ **Hulp bieden** aan de slachtoffers van wapengeweld.
- ▶ **Duurzame alternatieve inkomstenbronnen bieden** aan degenen die voor hun levensonderhoud op wapengeweld zijn aangewezen.

Tot nu toe hebben de meeste landen weinig daadkracht getoond om de verbreiding van wapens tegen te gaan. De intentie om het probleem aan te pakken wordt vooral met de mond beleden; werkelijke vooruitgang wordt nauwelijks geboekt. Het is nu hoog tijd om tot daden over te gaan.

Maatschappelijke groeperingen en de overheid moeten samen optrekken om het wapenprobleem op elk niveau proactief en effectief te lijf te gaan door de wapenstroom aan de bron in te dammen en de werkelijke oorzaken van wapenbezit in onveilige gebieden aan te pakken.

Wij – Novib/Oxfam International, Amnesty International en Pax Christi (lid van IANSA (*International Network on Small Arms*) een netwerk van meer dan vijfhonderd non-gouvernementele organisaties van over de hele wereld) - voeren in Nederland campagne voor een veiliger toekomst voor iedereen. We voeren intensief actie om het misbruik van wapens een halt toe te roepen. Sommige invloedrijke landen hebben inmiddels hun steun voor ons werk uitgesproken. We roepen andere landen op dat ook te doen.

...scherpe grenzen stellen aan het gebruik van wapens

Voetnoten

[1] Op een topconferentie in 2000 zijn de deelnemende landen de Millennium ontwikkelingsdoelstellingen overeengekomen. De landen verplichten zich duidelijke doelstellingen te formuleren voor armoedebestrijding en verbetering van de levensstandaard van de armen in de wereld.

[2] Deze regio's hebben hieraan de laatste vier jaar 87 miljard dollar uitgegeven.

Bron: 'International Finance Facility' proposal. Januari 2003. Britse Ministerie van Financiën.

Zie: www.hm-treasury.gov.uk/documents/international_issues/global_new_deal/int_gnd_iff2003.cfm

[3] Bron: sinds 1995 door Amnesty International ontvangen rapporten. Wapenleveranties aan de Democratische Republiek Congo worden ook in verband gebracht met de uitbuiting van natuurlijke hulpbronnen. Zie het Panel van deskundigen inzake de illegale exploitatie van natuurlijke hulpbronnen en andere rijkdommen van de Democratische Republiek Congo. 16 oktober 2002 (S/2002/1146).

[4] Missie van Amnesty International naar Kisangani, november 2001.

[5] Atti Parlamentari, Doc CVIII, Roma, Camera dei Deputati - Senato della Repubblica anni 1991-2001,

www.irestoscana.it. (De handelingen van het Italiaanse parlement.)

[6] The Terror Trade Times, nummer 4, op. cit.

[7] Marco Garrido, Small Arms Availability in the Philippines, december 2002.

[8] 'Going to the Source of the Illness'. Presentatie van Dr. Olive Kobusingye voor de conferentie 'Small Arms and the Humanitarian Community: Developing A Strategy for Action' (Handvuurwapens en zorgverleners: op weg naar een strategie voor actie), die van 18-20 november 2001 in Nairobi, Kenia, is gehouden.